

Laat verstandelijke beperking geen ICT-beperking zijn

E-inclusie, meedoen in de digitale samenleving

Evafotografie

Het is voor iedereen belangrijk om goed deel te kunnen nemen aan de gedigitaliseerde samenleving. Recente onderzoeken wijzen uit dat dit voor de gemiddelde Nederlander nog niet meevalt.¹ Voor veel mensen met een (licht) verstandelijke beperking is het dan ook extra moeilijk.² Hoe zorgen we ervoor dat mensen met een verstandelijke beperking ook in de mogelijkheid gesteld worden deel te nemen? Hoe werken we aan e-inclusie?

Sanne van der Hagen

TEKST: Sanne van der Hagen

Wat is e-inclusie?

Tijdens mijn werk als begeleider heb ik gemerkt dat de media een belangrijke rol spelen in het leven van mensen met een verstandelijke beperking, mijn cliënten. Deze rol is bovenal een positieve rol. De media helpen de cliënten meer zelfredzaam te zijn en maken het gemakkelijker om sociale contacten aan te gaan en te onderhouden. Ook zorgen de media voor vrijetijdsbesteding en vermaak. Maar het is niet voor iedereen

vanzelfsprekend dat ze kunnen participeren in dit gedigitaliseerde deel van de samenleving. De gedachte dat mensen met een verstandelijke beperking moeten kunnen participeren in onze samenleving komt voort uit het burgerschapspadigma. Dat wil zeggen dat een persoon met een verstandelijke beperking ook autonoom burger is met zelfbeschikkingsrecht en dat hij in staat moet worden gesteld om “optimaal te participeren in de samenleving.” Als een burger optimaal

kan participeren in de samenleving is er sprake van inclusie. Het optimaal participeren binnen onze gedigitaliseerde samenleving noemen we e-inclusie.

Digitale kloof

Op het moment dat optimale e-inclusie nog niet bereikt is, spreken we van een digitale kloof.³ Deze kloof wordt vooral veroorzaakt door problemen met de toegankelijkheid van ICT voor mensen met een verstandelijke beperking. De toegankelijkheidsproblemen kunnen onder meer fysiek, psychisch en cognitief of economisch van aard zijn. Financiële ondersteuning en aanpassingen aan soft- en hardware kunnen deze problemen grotendeels oplossen. Door de toegankelijkheidsproblemen op te lossen is het voor mensen met een verstandelijke beperking ook mogelijk om vaardigheden te verwerven om om te gaan met ICT. Er zijn voldoende materialen ontwikkeld om de digitale kloof te kunnen gaan dichten voor mensen met een verstandelijke beperking (zie kader Software & websites).

Economische toegankelijkheidsproblemen blijven bestaan en vertragen het dichten van de kloof. Er is echter nog een probleem dat de digitale kloof in stand houdt: het burgerschapspadigma.

Controle

Het blijkt dat veel begeleiders en instellingen nog worstelen met het burgerschapspadigma. Als we uitgaan van autonomie en zelfbeschikking mag iemand zelf keuzes maken en wordt er niet vóór hen gekozen. Maar zowel de overheid als veel begeleiders van mensen met een verstandelijke beperking zien nog steeds vooral beperkingen en onmogelijkheden. Ook op het gebied van internettoegang. Er zijn begeleiders en instellingen die cliënten de toegang tot internet geheel of gedeeltelijk ontzeggen.

Onderzoekster Sanneke Langendoen geeft hiervoor een reden: *Veel begeleiders en teamleiders vinden internet eng en zijn bang de controle kwijt te raken.*⁴ Het is de controle die binnen het burgerschapspadigma losgelaten wordt. Het is ook een complexe situatie. Mensen met een verstandelijke beperking hebben ondersteuning nodig en bevinden ze zich vaak in een afhankelijke positie ten opzichte van hun begeleiders. De zorginstellingen moeten verantwoorde zorg leveren en bij het gebruik van internet kan veel mis gaan. Daarnaast zijn begeleiders nog niet altijd in staat om uit te gaan van de zelfregie van de cliënt en om zelf goed met internet om te gaan. Dit maakt de controlerende houding begrijpelijk, maar het loslaten ervan niet minder noodzakelijk. Langendoen geeft een voorbeeld van een begeleider die vrije toegang toestaat; *“We gaan [] uit van het thema zelfregie, waarin cliënten zelf mogen beslissen en daar moeten wij cliënten ook het vertrouwen in geven.”*⁵ Er vanuit gaande

Aangepast educatiemateriaal veilig internet

Dit is met name gericht op kinderen, maar soms ook bruikbaar voor jongeren/volwassenen

www.williewebwijs.nl cursus veilig internet

www.vzwmentor.be/content/internet-knuffel Internetknuffel - veilig internet in picto's

www.mijnkindonline.nl Brochure Internet van Mijn Kind Online voor het speciaal onderwijs – komt in juni

www.mediawijsspecial.nl – website over mediawijsheid in het speciaal onderwijs

www.esocialwork.eu – website voor sociaal werkers om internetgebruik te begeleiden binnen hun werk.

Zie ook delicious.com/blikopmedia/bundle:Aangepast-materiaal

dat dit de wenselijke situatie is wil ik een aantal dilemma's schetsen die voortkomen uit het bestaan van onbeperkte toegang tot het internet.

Iedereen op het internet?

Volgens het Engelse marktonderzoeksbureau Globe Scan vinden vier van de vijf mensen wereldwijd toegang tot internet een fundamenteel recht. Dat zou een goede reden kunnen zijn om een vrije internettoegang voor mensen met een verstandelijke beperking te faciliteren. Maar als toegang tot het internet een fundamenteel recht is moet niet alleen iedereen in de *mogelijkheid* gesteld worden er gebruik van te maken maar ook moet iedereen in de *mogelijkheid* gesteld worden duidelijk te krijgen wat de meerwaarde van een computer kan zijn. Want dat is toch het belangrijkste van internetgebruik; de meerwaarde voor de gebruiker. *Of* er vervolgens gebruik van gemaakt wordt mag iedereen individueel bepalen. Je schaft ook geen fiets aan als je niet weet of je wel ooit ergens heen zou willen fietsen. Dat

ICT voor mensen met een verstandelijke beperking. Wat ontbreekt er nog ?

Een overzicht van alle ontwikkelde websites, software en hardware. Een start is hiermee gemaakt in België: www.ictwijs.be. Aansluiting van Nederland en een update zijn nodig. Materiaal om begeleiders te ondersteunen. Ook hier is in België een start mee gemaakt www.esocialwork.eu. Aansluiting van Nederland zou een mogelijkheid zijn. In Nederland wordt er wel een start gemaakt voor de jeugdzorg www.jeugdorg20.nl educatiemateriaal ontbreekt nog.

Onderzoek naar (de invloed van) ICT-gebruik van mensen met een verstandelijke beperking. Mijn advies is dat het onderzoek gedaan wordt in een samenwerking tussen professionals op het gebied van ICT en op het gebied van mensen met een verstandelijke beperking.

Betrokkenheid van mensen met een (licht) verstandelijke beperking bij de activiteiten van de bibliotheken als huis van de mediawijsheid.

is het belang van het burgerschapsparadigma. Het is aan de begeleiders om hun cliënten te ondersteunen bij het maken van de keuze. Een probleem hierbij is dat er hierover voor begeleiders nog nauwelijks voorlichtingsmateriaal beschikbaar is.

Ondersteunen, afschermen en weerbaar maken.

We kunnen niet voorbij gaan aan de gevaren van het internet, maar dat kunnen we ook niet voor onszelf of onze kinderen. En er zijn mensen met een verstandelijke beperking waarvan het de

Software en websites

Aangepaste software

www.lkkies.nl (zowel voor individu beschikbaar als voor instellingen(intranet) of scholen(elo))

www.wai-not.org (voor begeleiders)

www.wai-not.be (voor mensen met een verstandelijke beperking)

Aangepaste websites

www.steffie.nl

www.ookkij.nl

www.plein26.nl

www.werktook.nl

Voor een uitgebreider overzicht zie <http://delicious.com/blikopmedia/bundle:Aangepaste-website>

Literatuur

Online communicatie met laaggeletterden.

– K. ter Beek

Digitale vaardigheden van Nederlandse gebruikers.

– Alexander van Deursen

Ict zonder beperkingen – Vlaamse overheid

Afschermen of weerbaar maken, verkeerde discussie

– Justine Pardoën

Column over zorgleerlingen en begeleiders met het reddersyndroom – Arie Horzel

De invloed van internet op sociale isolatie van verstandelijke en lichamelijk gehandicapten.

– Sanneke Langendoen.

Internet access is 'a fundamental right' – BBC news

Zelfbeschikking en eigen verantwoordelijkheid van mensen met een verstandelijke handicap

– M.I.M. Schuurman

Zelfstandig wonende met beperking zijn wél blij.

– Hans Kröber

Europees beleid e-inclusie; europadecentraal.nl/menu/466/e_Inclusie.html

voor directe links naar de publicaties zie delicious.com/blikopmedia/bundle:Mediacoach

vraag is of ze (voldoende) kunnen reflecteren over hun eigen gedrag om zich veilig op het internet te begeven. Maar het is aan hen om samen met de begeleiders te kijken wat ze willen en hoe ze dat kunnen realiseren. Dit kan inhouden dat een cliënt ervoor kiest om een filter te installeren of gebruik te maken van een monitorfunctie. Maar het kan ook betekenen dat een cliënt risicovol gedrag gaat vertonen op het internet. Belangrijk is hierbij dat begeleiders goed op de hoogte zijn hoe ze hun cliënten kunnen ondersteunen. Maar ook hoe ze hen in de mogelijkheid kunnen stellen meer weerbaar te worden. En ook hier blijkt dat er nauwelijks geschikt materiaal beschikbaar is om begeleiders hierin te ondersteunen (zie kader Aangepast educatiemateriaal veilig internet).

Om dit gat op te vullen ontwikkelt Blik op media komend jaar i.s.m. de VGN en Platform VG een meetinstrument om mediawijsheid te kunnen meten bij mensen met een licht verstandelijke beperking. Hierin zal voorlichtingsmateriaal voor begeleiders een plaats hebben.

Aanpassen of aanleren?

Eerder werd genoemd dat iedereen in de mogelijkheid gesteld moet worden om gebruik te maken van ICT. Dit wil niet zeggen dat alle mensen met een verstandelijke beperking naar school moeten om een cursus te volgen. Er is veel aangepaste software waar geen cursus voor nodig is en er zijn instellingen die intranet voor cliënten faciliteren. Maar ook hier moet goed gekeken worden naar de meerwaarde voor de gebruiker. Veel bestaand materiaal is te kinderlijk, te betuttelend of te veel gericht op informatieoverdracht. Er is een uitdrukkelijke wens vanuit de gehandicaptenzorg om met materiaal te komen dat mensen met een verstandelijke beperking respectvol benaderd. Eenvoudig wil niet zeggen dat iets kinderlijk moet zijn. Een goed voorbeeld van eenvoudig en respectvol is te vinden op www.digitalecomputercursus.nl. Een ander goed voorbeeld van eenvoudig en volledig aan te passen naar de wensen van de cliënt is www.ikkies.nl

Meerwaarde en eigenwijze

Laatst vertelde iemand over een cliënt met autisme die de computer erg veel gebruikte. Ze zei dat hij achter de computer vereenzaamde en dat het beter zou zijn wanneer hij ook wat 'echte' vrienden had. Voor mensen met autisme is *face to face* contact heel ingewikkeld. Contact met mensen via de computer is waarschijnlijk een heel waardevolle aanvulling in zijn leven. De communicatie is minder beladen dan offline. Hij hoeft geen gezichtsuitdrukkingen te plaatsen, hij hoeft niet in te schatten wat iemand met een bepaalde intonatie wil zeggen. Deze jongen vereenzaamt misschien helemaal niet achter de

R. is een jongen met autisme, hij heeft weinig vrienden en een vreselijk verleden achter de rug. Het is een teruggetrokken jongen, maar niet bijzonder ongelukkig daarmee. Sinds kort heeft hij beschikking over een computer en een internet verbinding. De verhalen die hij schrijft kan hij nu publiceren op een website. Sinds hij dat doet heeft hij één fan die zijn verhalen leest en voorziet van (positief) commentaar. R. is hier bijzonder gelukkig mee en voelt zich erkend. Deze persoon geeft hem het gevoel dat hij bestaat en meetelt. Er wordt naar hem uitgekeken. De kwaliteit van leven wordt hiermee duidelijk vergroot.

De meerwaarde van ICT voor mensen met een verstandelijke beperking:

Versterken van de autonomie

Doen wat anderen ook doen

Stimuleren zelfwaardering

Uitbreiden en verstevigen sociaal netwerk

Toegang tot informatie

Vrijtijdsbesteding

computer, maar vindt het juist zeer prettig om zo te leven. (En wees eerlijk, zouden we dit ook zeggen van iemand die een groot deel van zijn dag zit te lezen? En wat is dan socialer?) Laten we dus alstublieft oog houden voor wat de mensen zelf willen en wat het internet voor meerwaarde kan hebben, ook al is die meerwaarde iets wat we moeilijk kunnen begrijpen.

Volg Blik op media:

twitter.com/blikopmedia

www.Blikopmedia.nl

¹ Van Deursen, A.J.A.M. & Van Dijk, J.A.G.M. (2008) digitale vaardigheden van Nederlandse burgers. Een prestatiemeting van operationele, formele, informatie en strategische vaardigheden bij het gebruik van overheidswebsites. Enschede: Universiteit Twente. (Download)

² Ter Beek, K (2010) Online communicatie met laaggeletterden. <http://www.den-dopper.com/2010/03/22/online-communicatie-met-laaggeletterden/>

³ Voor een uitgebreid overzicht van artikelen over de digitale kloof en mensen met een verstandelijke beperking zie; <http://delicious.com/blikopmedia/bundle:Digitale-kloof>

⁴ Langendoen, S. (2009) De invloed van internet op sociale isolatie van verstandelijk en lichamelijk gehandicapten.

⁵ Idem <